

Landskap: Småland Upptecknare: Fabian Karlsson, Väckelsång
 Härad: Konga Berättare: " " "
 Socken: Väckelsång Berättarens yrke: lantbrukare
 Uppteckningsår: 1961 Född år 1894 i Väckelsång

Engelskt eller skotskt inflytande på det
svenska jordbrukets utveckling. s. 1-9.
(med utdrag av gamla protokoll)

LUF 45

Majstäng, majträd och löshyddor. s. 10-12.

LUF 46

Hemmets prydnade. s. 13-22.

LUF 49

29/3-61

Engelskt eller skotskt inflytande på jordbruket.

Jordbrukets utveckling i Häckelsångs socken kan man studera genom rapporter från prästerskapet till Länsstyrelsen.

En rapport från Häckelsångs pastorat från år 1840 lyder:

"Brukningsätt.

Med undantag av de inom pastoratet belägna större ägdomarne, där nya rönn i brukningsätt och åkerredskap med fördel försökas, brukar allmogem sin åker på det sätt och med de redskap, som far och farfar före dem gjort. Förnämliga sädet är korn och våråg, som i medelavkastning giver fjärde och femte kornet. Trådesjord beägnas ej av allmogem, ickel heller växelbruk".

huf 45

En rapport om jordbruksredskapen i Väckel-
sång, som år inlämnad år 1840, lyder:

"Jordbruksredskap,
Årgkrot, och järnkarv i samliga gårdar
i Fiskestad samt i Florsholmen, Ringshult
och Svenshult. Endast träkarv i Predahult
och Kjerringeberg samt i Östad Täckare-
gård, Väckelsångs Plyragård, Bondegård,
Hallagård, Skullagård, Makagård och Saka-
gård, d. v. s. i hela Väckelsång utom präst-
gården, där även järnkarv fanns. Dylik
fanns även i Väckelsång Bengtgård samt
på Lidhem och flera andra".

En annan rapport om jordbruksredskap
är inlämnad av baron Henrik Taube på
Lidhems herregård år 1863, och i denna rapport
omtas nu engelska plogar. Den lyder:

2. "Nyare lantbruksredskap och maskiner,

sådana hava under årets lopp ej kunnat
göra sig gällande med undantag av
ploqar, vilka hos allmogem är i från är
synas bliva alltmer allmänna; engelska
ploqar äro ganska allmänna ävensom de
s. k. amerikanska, men årdröt begagnas
detta oaktat betydligt mera än ploqen.

Flarrar begagnas allmänt den s. k. ledkarran.
Välkar finnas blott de vanliga tråvåltarna.
Tråskverk den vanliga enkla konstruk-
tionen. Pådeskarpar högt få. Kastning
för hand!"

De alla första ploqarna såges ha gjorts
av en smed Lidjendal, som var gårdsmå
på Lidhem. Det var järnbeslagna tråploqar
med vändskiva av järn. Förut hade man
endast haft tråårdröt, årsjökroken, som van-
ligen var försedd med järnbill.

Men igensåning, d. v. s. vall, hade man ej
börjat med, och en vall hade nog ej gått
att taga upp igen med årjebroken.

Den förste som började med igensåning
av klöver på åker var en bonde i Diskertad
by. Men då var det många gamla förständig-
iga bönder som sade, att det var det dum-
aste påhitt de hade sett, ty hö, det skulle
man ha i ångar och mader men inte på
åkerjorden, som blev riktigt utskämd och
hård. Och det gick ju ej, att få upp vallen
igen med årjebroken. Men så kom vänd-
plojen i bruk och "gråslann" blev mera
allmänna. Igensåning på mossjord började
man med först omkring år 1900.

I en rapport från baron Flénitz-Taube
på Lidhem år 1868 omnämnes igensåning
4. till vall första gång. Denna rapport lyder:

" Beträffande jordens bruk och skötsel
hava nyare tidens lärar och erfarenheten
ej i allmänhet gjort några särdeles
framsteg, utan behandlas jorden av all-
mogur på samma sätt nu som för
20 i 30 år sedan. Träda bequas på
högst på ställen; cirkulation finner ej
heller utan är renskiftesbruket det mest
anlitade; dock hava på senare åren
igensättningar något likt förjät
användas!"

När man talar om dikning, så lär
man mest mena öppna diken såsom kant-
diken och utfallsdiken m. m. Torrlägg-
ningsdiken med tegelröt har ej förekom-
mit förän fram på 1900-talet, och endast
mycket sparsamt. Men, andra täckdiken
5. har man haft sått länge, närmare 100 år.

Under 1800-talet senare hållet grävde man täckdiken, som fylldes med klappsten från åkrarna och som täcktes med enris. När det på 1900-talet blev stensprängning på åkrarna, då fylldes diken med sprängskärvar, och detta blev mycket bra täckdiken.

År 1816 blev Täckelsjöns socken indelad i byalag. Boaryds byalag kom att omfatta fem byar. I byalagens gamla papper kan man finna en hel del om dikning och annat rörande jordbruket. Äldermannen skulle till socknens hushållskommitté ingiva rapport om förhållanden i sitt byalag, om förbättringar i jordbruk och bostadsförhållanden m. m.

Äldermannen i Boaryds byalag har gjort
6. anteckningar om nyodling och stenrörs

borttagning m. m. En bonde i Boaryd
 hade år 1819 borttagit 70 st. stenrös och
 upptagit 2000 st. stenar ur åkerjorden.
 Men en bonde i Ringskult hade endast
 borttagit 3 st. rösen. Det var förlikgen
 sådana där små rösen från fornlida
 svedjebruk som då ännu lågo kvar i
 åkerjorden, och som man förde undan
 och lade upp i stensmurar.

Den 19 nov. år 1816 hölls äldermanssyn
 över hela Boaryds byalag, och här följer
 lite utdrag ur syneprotokollet. Man började
 i byn Distingrö. "Hemmanet Distingrö inne-
 haver av fyra åbor, som på senare åren
 gjort grova förbättringar på sin åkerjord
 med stor sten och röses upptagning i
 lika del, driva en flitig Ladugårdskötsel
 7. och folket är vålmående. Johan Johansson

! stora?

har nyligen upplagit diken vid sin åker. Gummie dito. Andreas Danielsson dito. Boaryd. Flåviken-brukaren Johannes bortfört från åkern 2 st. stenar och dikat 35 famnar. Flåviken-brukaren Petter Andersson bortfört ett stort stenar. De övriga åboarna stå under husbyggje. Ladugårdsskötseln vid detta hemman är försvarlig.

Ringskult har tre åbor. För ett ansenligt värde har detta hemman undergått stora förbättringar med stor sten och sörs upplagning. Åboen Abraham Elmström står i toppet att företa arbete i en mosse till flera tunnland — men ej lämnat några skattor.

Svenskult har tre åbor, tjäna föga beröm för sin hushållning.

8. Predakults fem åbor äro både sämre

och bättre, så till hus hållning som förmåga, någon dikning i moder sig förelagen."

Och sen avslutas denna skrivelse med följande: "Genom nu timad inrättning är detta byalag genom stora mossor hindrat i ny åkerjords uppbygning".

I detta protokoll från rådmanssynesförättningen år 1816 ser man ju att åkerjorden redan då dikades, men naturligtvis med öppna diken.

Den bonden i Ringshult, som börjat arbeta i en mosse, var tydligen en föregångsman, ty det var säkerligen den första mossodlingen i denna bygd.

Om Majstång.

I äldre tid har man ej haft majstång vid midsommars i Väckelångs socken. Den har kommit först på 1900-talet. Det är nog genom beskrivningarna i tidningar som man börjat med att kläda majstång midsommarafton.

Hela majstången brukade klädas med löv och blommor och sedan virades kulört papper omkring. Den vanligaste stången hade en kortare tvärstång ett stycke ovanför mitten. I denna stång hängde en kran på vardera sidan om stora stången.

Den första majstången i Boaryds Lj bestes midsommarafton år 1917.

X. Den stången hade i stället för tvärstång

Aug 46

en stor hängande ring eller krans
runt om stängan. Ringen var klädd
som stängan och med hängande band.

I majstängens topp har man vanligen
haft en flagga eller vimpel.

I Fiskestads by har ungdomen brukat
resa sin majstäng på en ängsbit
som kallas Underskärningen.

Numera ses ej ungdomen någon maj-
stäng vid midsommar, men barnen har
här och var en liten majstäng, som de
teker omkring midsommarafton.

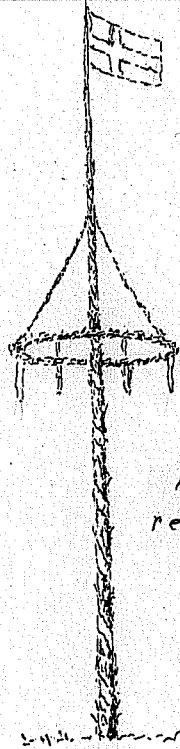
Majstängens tröker ibland kallas
midsommarsstäng.

Tid ställen där man ej haft någon
berså har man till midsommar brukat
sätta upp en "lösval" av ungbjörker.

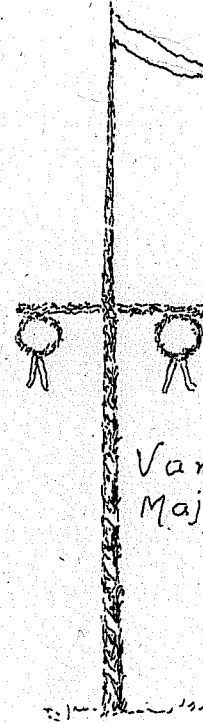
2.

ACC. N:R **M. 15399:12.**

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Majstång
rest i Boaryd
år 1917

Vanlig
Majstång

Majstängar från Väckelsång.

B.

Hemmet prydnade.

- 1.) Lövning. Andå ser långt tillbaka i tiden har det varit vanligt att vid midsommar löva hemmet. I den öppna spisen sattes en kopparkruka med vatten och så mycket lövkvistar i krukans öppning fylldes. Uppre vid spisens stacks in löv och blommor, och på många andra ställen i rummen satte man in löv vid midsommar. Skogsrosvon (*Viburnum opulus*), som också brukar kallas midsommarblomma, ty den busken blommor vanligen vid midsommar, skulle man då laga in i rummen. Löv och blommor fick man lov att laga in före klockan tolv middag midsommarafton, ty efter tolv fick inga blommor plockas eller löv brytas.

Luf 49

På förmiddagen midsommarafton skulle också "midsommarskausten" plockas. Man borde säga så många blommor man kunde hitta, och denna bukett hängdes upp i taket till torkning för att sedan användas vid sjukdomars botande.

Vid midsommar lovar man ännu i många hem, fast mera sparsamt.

2.) Golvet. I gammal tid har man vid jul strött hackat renis på golvet i storstugan och vid midsommar bestrött det med löv. Men det är länge sedan detta har hänt, numera förekommer det ej. Skurning av golvet skedde förr alltid till de större högtiderna. I gammal tid använde man vid rengöringen av golvet en björkriskoast samt sand och vatten.

De mattor som förr användes voro alla hemvärdade frasmattor, några andra funnos ej. På vintern lades frasmattor över hela storslugans golv, den ena väden intill den andra. Men dessa mattor i vardagsrummet togos bort under sommaren, men i kammaren, som var finrum, lägo några av de bästa gångmattorna.

3. Väggprydnader. Vid jul pryddes väggarna med tryckta och färglagda pappersark, som man kallade julabrev. Vanligen var det bibliska bilder på dessa julabrev. Efter jul togos de bort och lades undan för att användas vid nästa jul.

De allra första tavlorne hade alla bibliska motiv och voro tryckta i Tyskland. Har kommit efter år 1850.

De första tapeterna äro från början av 1800-talet, ty i gamla hus kan man underst i tjockt tapetlager träffa på tapeter från den tiden. Dessa tapeter har vanligen schablonmålning på gråblå bottenfärg. Längre fram kommo enklare tryckta tapeter.

4.) Bords- och skåpprydnader.

I äldre tid var det ej vanligt med duk i vardagslag på bordet i stora rummet, vardagsrummet. Men i kammaren, finrummet, där hade man dukar på både det stora bordet och småborden. När man väntade främmande samt vid söndagar och andra högtidsdagar lå lades dukar även på vardagsrummets bord. Dukarna voro alla hemvävda, några köpedukar funnos ej,

och vanligen fanns det på dem mycket breda fina flätade fransar. Dukarna till vardags voro slätvävda, men till fest och högtid vävda i gäsvägg eller dräll.

Över skåp, byrå, och klockan hade man smalare dukar med frans fram till.

Klockduken kunde ibland vara virkad, som prydnad på skåp och byrå, kunde stå ljusstakar av malm eller tenn.

Gipskattor och mera sådant som prydnad har kommit på 1900-talet.

Tid bröllop och begravningstillfällen brukade man första myrtenkvistar på de nedhängande kantzerna på det stora bordets duk.

Årsmets största fest var julen, och julbordet hade sina särskilda prydnader.

Man hade en julgran, men ett "julträd" på julbordet hade man förr i tiden.

Det var ett krusgjort träd, gjort av trä och ståltråd som överklätts med kulört papper. I trådet var pappersblommor och kransar och små fåglar skurna i bark och klädda med grant papper. Julträdet var omkring 50 cm högt. På julbordet stod också äppelstaken. Den var av trä med utstående språkar, på vilka man satt juläpplen. På julbordet skulle man ha "treklyngeljus". Och på julbordet låg också "julhögen". Det var de olika julbröden, ett av varje, en liten ost samt ett grant äpple överst. Julhögen fick ligga kvar på julbordet hela julen över.

5.) Spisat. Den vanligaste spisen i alla rummen under 1800-talet var en stor öppen spis med en vålod murkåpa.

Pådan spis fanns i alla stugor. Pått-
uqnar fannos också, men de voro mera
kvällsynta. De voro av Fluseby eller Ormo
bruks tillverkningar. En liten fyrkantig
järnkamin vid sidan om den stora
spisen kom i bruk vid slutet av 1800-talet.
Den brukade vara gjuten vid Pääsjöström.

6.) Belysning. Det mesta lyset fick
man i äldre tid från den stora öppna
spisen, som man fick samlas omkring
med sitt kvällsarbete. På lyste man sig
också med trästickor. Dessa kunde vara
fastsatta i en "lysekåring", vilket var
en träställning med en lös överdel,
som kunde höjas eller sänkas.
Trästickorna måste skaras av i en
balja med vatten eller i spisen.

X.

Talgljusen, som stoppes hemma, var ej så mycket för vardag utan högtids-
belysning. När det blev skare på talg-
ljusens veke, så klipptes skaren av med en
ljussax. Ljusstakar funnos av många
olika slag från trä, järn, mässing och
malin till finare kunnststakar.
När fotogen kom i bruk, blev det lampor
av många slag, såsom små lampor av
bleckplåt med veke av åffringar,
finare små bordslampor av glas och
senare hänglampor med plåtskärm.
Lycktorna voro vanligen trälycktor.

7.) Blommor. Blommor i vasar hade
man ej för vasar funnos ej för, men
man brukade sätta in blommor på
8. bordet i vanliga drickglas till helgen.

Krukeblommor i fönstren hade man även förr men rej så värt mycket. De kunde vara planterade i näverburkar. De vanligaste krukväxterna man förr hade voro myrten, "krusialium" (rosengeranium), balsamin och pelargonium. Saften ur stänglarna av balsamin användes som såråkemedel. "Tellingar" (sticklingar) av "innisträ" skulle man rej bedja om att få av andra, utan försöka att stjäla, om man ville ha riktig tur med sina "trä".

8.) Andra prydnader. Till jul "pennade man äpp" en stor drällduk i taket i storstugan. "Juladuken" var så stor att den gick tvärs över taket från ena sidan av rummet till den andra.

I Lakduken brukade man hänga röda
 juläpplen eller granna papperblommor.
 Julgran fanns ej på den tiden, men
 över julbordet hängdes en julkrona.
 Den var vanligen av trä och ståltråd,
 som överklätt med kulört papper.
 Halmkronor voro mera sällsynta.

Grant målade träasker kunde någon
 gång stå framme som prydnad.
 Framme på byrån stod vanligen ett
 schackull med "kabus" (röktobak).
 När man börjat ha kakelugnar, då skulle
 det hänga ett grant band i spjället.

Dessa uppgifter härstamma från
 hem i Boaryde by i Väckelsångs socken
 under äldre tid. Med 1900-tallets in-
 gång har stora förändringar skett.

20.